

Wyrok z dnia 13 stycznia 2005 r.

II PK 119/04

1. Odstąpienie po ogłoszeniu upadłości spółki pracowniczej przez syndyka od umowy leasingu sprywatyzowanego przedsiębiorstwa państwowego powoduje zwrot jego majątku Skarbowi Państwa i przejęcie zatrudnionych pracowników przez Ministerstwo Skarbu Państwa, które pełni funkcję pracodawcy przejściowo do czasu zbycia przedsiębiorstwa innemu inwestorowi, względnie do momentu rozwiązania stosunków pracy, jeżeli zbywanie przejętego majątku następuje w częściach, nienadających się do prowadzenia w formie odrębnych zakładów pracy.

2. Za zobowiązania ze stosunku pracy powstałe przed zwrotnym przejęciem przedsiębiorstwa odpowiadają solidarnie Ministerstwo Skarbu Państwa oraz syndyk masy upadłości.

Przewodniczący SSN Andrzej Kijowski (sprawozdawca), Sędziowie SN: Beata Gudowska, Andrzej Wasilewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 13 stycznia 2005 r. sprawy z powództwa Zofii K. przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Skarbu Państwa przy udziale interwenienta ubocznego Syndyka masy upadłości „A.” Spółki z o.o. w G. o wydanie świadectwa pracy, zapłatę wynagrodzenia i inne należności, na skutek kasacji interwenienta ubocznego od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie z dnia 22 października 2003 r. [...]

1) o d r z u c i ł kasację w części dotyczącej świadectwa pracy,
2) u c h y l i ł zaskarżony wyrok w pozostałym zakresie i poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Gryficach z dnia 28 października 2002 r. [...] i przekazał sprawę temu Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie, po rozpoznaniu sprawy z powództwa Zofii K. przeciwko Ministrowi Skarbu Państwa, wyrokiem z dnia 22 października 2003 r. [...] oddalił apelację powódki oraz interwenienta ubocznego, od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Gryficach z dnia 28 października 2002 r. [...], oddalającego jej powództwo, w którym domagała się wydania świadectwa pracy za okres od dnia 1 lutego 2002 r. do dnia 16 lutego 2002 r., zasądzenia odprawy emerytalnej w kwocie 4.892,42 zł, ekwiwalentu za urlop w wysokości 1.870,86 zł oraz 1.006,72 zł tytułem wynagrodzenia za pracę i 6.383,61 zł jako odszkodowania.

W motywach tego rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy przejął jako własne ustalenia faktyczne poczynione w postępowaniu w pierwszej instancji oraz podzielił ich prawną kwalifikację. Powódka Zofia K. była w Przedsiębiorstwie Handlu Sprzętem Rolniczym „A.” w G. zatrudniona na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony z dnia 8 stycznia 1991 r., w pełnym wymiarze czasu pracy, na stanowisku głównej księgowej. Uchwałą [...] rady pracowniczej tegoż Przedsiębiorstwa została ona powołana z dniem 9 kwietnia 1998 r. na stanowisko jego tymczasowego kierownika na okres do dnia zakończenia prywatyzacji i przekształcenia przedsiębiorstwa. Z dniem 15 lutego 2000 r., wobec zamiaru przejścia na emeryturę, powódka złożyła pismo rozwiązujące umowę o pracę za wypowiedzeniem, wnosząc, aby ustanie stosunku pracy nastąpiło z dniem 30 kwietnia 2000 r. Jeszcze przed ustaniem stosunku pracy wystąpiła z wnioskiem o wypłatę odprawy emerytalnej. W świadectwie pracy wpisano, że umowa o pracę została rozwiązana za wypowiedzeniem przez pracownika na podstawie art. 30 § 1 pkt 2 k.p. z związku z art. 36 § 6 k.p.

Z dniem 18 września 1998 r. została zarejestrowana Spółka z o. o. „A.” z siedzibą w G. Do pełnienia funkcji prezesa jej zarządu powołano powódkę, a jej zastępcą był Sławomir P. W dniu 29 lutego 2000 r. doszło do zawarcia umowy o oddanie mienia Skarbu Państwa do odpłatnego korzystania. W imieniu i na rzecz Skarbu Państwa występowała Grażyna Z. - pełnomocnik do spraw prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego pod nazwą Przedsiębiorstwo Handlu Sprzętem Rolniczym „A.” w G., zaś w imieniu Spółki z o.o. „A.” w G. powódka oraz Sławomir P. W ten sposób nastąpiła bezpośrednia prywatyzacja przedsiębiorstwa państwowego PHSR „A.” w G. na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 3 i art. 52 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r Nr 171, poz. 1397 ze zm.) i przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 października

1997 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania należności za korzystanie z przedsiębiorstwa, sposobu zabezpieczenia niespłaconej części należności oraz warunków oprocentowania niespłaconej należności (Dz.U. Nr 130, poz. 855). Na podstawie tejże umowy oddający przekazał całe mienie PHSR „A.” w G. w rozumieniu art. 55¹ k.c. do odpłatnego korzystania i pobierania pożytków na rzecz Spółki z o.o. „A.” w G. Umowa została zawarta na czas określony od dnia 29 lutego 2000 r. do dnia 28 lutego 2010 r. Zgodnie z § 7 umowy na przejmującego przeszły wszelkie zobowiązania, w tym także z umów o pracę zawartych z pracownikami przez to przedsiębiorstwo. Z kolei według § 8 ust. 2 tej umowy, przejmujący stał się pracodawcą w rozumieniu art. 3 k.p. Tym samym „A.” Spółka z o.o. wstąpiła w prawa i obowiązki dotychczasowego pracodawcy.

Przekazanie przedsiębiorstwa PHSR „A.” nastąpiło na podstawie protokołu zdawczo - odbiorczego z dnia 1 marca 2000 r. Załącznik nr 8 zawierał dane w zakresie rozliczeń międzyokresowych czynnych oraz biernych, dotyczących wynagrodzenia z umowy zlecenia oraz umowy o pracę. W rozliczeniu tym wpisano, że powódka złożyła podanie o rozwiązanie umowy o pracę w dniu 15 lutego 2000 r. i przysługuje jej do wypłaty łączna kwota 15.279,40 zł z tytułu wynagrodzenia za miesiąc marzec i kwiecień 2000 r., ekwiwalentu za urlop i odprawy emerytalnej.

Po rozwiązaniu umowy o pracę w PHSR „A.” w G., powódka nadal pełniła funkcję prezesa Spółki z o. o. „A.”. W dniu 28 kwietnia 2000 r. zwołano Nadzwyczajne Zgromadzenie Wspólników Spółki z o. o. „A.” w celu podjęcia uchwały w sprawie określenia warunków umowy o pracę dla powódki. Uchwałą nr 1 ustalono, że powódce przysługiwać będzie wynagrodzenie zasadnicze w wysokości 2.282 zł, dodatek stażowy w wysokości 20% od podstawy najniższego wynagrodzenia oraz inne składniki przewidziane w przepisach zakładowych. Powódka, pismem z dnia 31 lipca 2000 r. złożyła oświadczenie, że z dniem 10 sierpnia 2000 r. rezygnuje z funkcji prezesa Spółki „A.”. Jednocześnie złożyła wniosek o rozwiązanie umowy o pracę z dniem 30 września 2000 r. w związku z przejściem na emeryturę. Powódka została odwołana ze stanowiska prezesa zarządu z dniem 1 października 2000 r., przy czym zarząd spółki powierzył jej funkcję pełnomocnika zarządu w wymiarze $\frac{3}{4}$ etatu. Funkcję tę powódka pełniła do dnia 31 maja 2001 r., w którym umowa o pracę uległa rozwiązaniu na mocy porozumienia stron.

Spółka z o. o. „A.” wydała powódce świadectwo pracy, w którym wskazano między innymi, że przysługują jej należności brutto ze stosunku pracy uznane przez

pracodawcę, przejęte z PHSR „A.” i niewypłacone do dnia ustania stosunku pracy z braku środków finansowych, to jest: ekwiwalent za urlop wypoczynkowy w kwocie 2.841,30 zł i odprawa emerytalna w kwocie 6.040 zł.

Od dnia 1 czerwca 2001 r. powódka nadal pełniła funkcję pełnomocnika zarządu, z tą jednak zmianą, że swoje zadania wykonywała w wymiarze połowy etatu. Z tego tytułu otrzymywała wynagrodzenie zasadnicze w wysokości 1.500 zł. Tymczasem w dniu 28 czerwca 2001 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w S. wydał decyzję ustalającą powódce prawo do emerytury od dnia 1 czerwca 2001 r. Prawo do wcześniejszej emerytury powódka nabyła wprawdzie już w styczniu 1997 r., jednakże wypłata tego świadczenia została zawieszona wskutek uzyskiwania przez powódkę dochodu w kwocie przekraczającej 120% przeciętnego wynagrodzenia.

Postanowieniem z dnia 2 stycznia 2002 r. Sąd Rejonowy w Szczecinie ogłosił upadłość Spółki z o. o. „A.” w G. Sąd Rejonowy w Szczecinie postanowieniem z dnia 2 stycznia 2000 r. zezwolił syndykowi masy upadłości na odstąpienie od umowy z dnia 29 lutego 2000 r. Aktem notarialnym z dnia 14 stycznia 2002 r. syndyk złożył oświadczenie o odstąpieniu od powyższej umowy. W dniu 31 stycznia 2002 r. doszło do zwrotnego przejęcia przedsiębiorstwa przez Skarb Państwa. O odstąpieniu od zawartej umowy syndyk powiadomił również powódkę, informując ją, że nastąpi przejście zakładu pracy na innego pracodawcę w rozumieniu art. 23¹ § 1 k.p. Następnie wystawił powódce świadectwo pracy za okres od dnia 1 czerwca 2001 r. do dnia 31 stycznia 2002 r.

Zdaniem Sądu Okręgowego apelacje powódki i interwenienta ubocznego okazały się niezasadne. Na skutek odstąpienia od umowy leasingu doszło jedynie do przejęcia przez Skarb Państwa przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ k.c. Przekazanie nie obejmowało jednak pracowników. Prawdłowo zatem wskazał Sąd pierwszej instancji, że ani przepisy Kodeksu pracy, ani Kodeksu cywilnego w zakresie umowy leasingu, ani też ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji nie przewidują sytuacji, aby Minister Skarbu Państwa przejmował pracowników spółek handlowych, biorących udział w bezpośredniej prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego, podczas gdy przy przekazywaniu przedsiębiorstwa państwowego sytuacja taka jest uregulowana w art. 44 tej ustawy. Pozwany Minister Skarbu Państwa nie jest pracodawcą w rozumieniu art. 3 k.p. Jednostką organizacyjną zatrudniającą pracowników jest natomiast Ministerstwo Skarbu Państwa, ale ono z kolei

nie wykonuje praw i obowiązków wynikających z umów o oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania. Oznacza to, że powódka po dniu 31 stycznia 2002 r. pozostawała pracownikiem „A.” Spółka z o.o. w upadłości, co sprawia, że jej roszczenie wobec Ministra Skarbu Państwa należało oddalić.

Kasację od tego wyroku wniósł syndyk występujący w charakterze interwenienta ubocznego, zarzucając naruszenie prawa materialnego, to jest przepisów art. 55¹ k.c. oraz przepisów art. 23¹ k.p. w związku z art. 44 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji na skutek przyjęcia, że oświadczenie syndyka masy upadłości z dnia 14 stycznia 2002 r. o odstąpieniu od umowy o oddanie mienia Skarbu Państwa do odpłatnego korzystania nie skutkowało przejęciem przez Skarb Państwa wszelkich składników przedsiębiorstwa, a w szczególności zobowiązań wynikających z zawartych umów o pracę. Dodatkowo wskazał on na naruszenie art. 233 § 1 k.p.c., wyrażające się w błędnej ocenie materiału dowodowego, co miało polegać na nieprzyjęciu przez Sąd drugiej instancji wstąpienia Skarbu Państwa w prawa i obowiązki z umowy, jaka łączyła upadłego z powódką.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja podlega uwzględnieniu, mimo że nie wszystkie jej zarzuty okazały się usprawiedliwione. Już na wstępie należy zwrócić uwagę na zagadnienie procesowe, związane z interwencją uboczną skarżącego syndyka masy upadłości, który do postępowania wstąpił po stronie powódki, co doprowadziło do niewłaściwego ukształtowania pozycji podmiotów występujących w tym procesie. Niewątpliwie skarżący syndyk ma interes prawny w rozstrzygnięciu sprawy na jego korzyść, to znaczy, aby roszczenie powódki musiał zaspokoić Skarb Państwa, lecz nie należy zapominać, że interwenient uboczny nie dochodzi w procesie żadnych praw własnych (poza wypadkiem interwencji ubocznej samoistnej - art. 81 k.p.c.). Współdziałając ze stroną, do której przystąpił, pośrednio broni własnej sytuacji prawnej, na którą może mieć wpływ wygranie lub przegranie procesu przez tę stronę. Udział interwenienta ubocznego w procesie uzasadniony jest zatem z reguły istnieniem stosunku prawnego między interwenientem, a stroną, do której przystąpił. Taki stosunek wynika w niniejszej sprawie nie tylko, a nawet nie tyle z umowy o pracę, której syndyk zresztą już nie realizował, ile przede wszystkim z wcześniejszego istnienia umowy leasingu mienia byłego przedsiębiorstwa państwowego, od której syndyk odstąpił, choć majątek przejęty

z powrotem przez Skarb Państwa był co najmniej „współobciążony” niezaspokojonymi roszczeniami powódki. Oznacza to więc, że w okolicznościach niniejszej sprawy interwencja uboczna byłaby zasadna co najwyżej po stronie pozwanej, jak na rozprawie przed Sądem Najwyższym słusznie podniósł pełnomocnik pozwanego Skarbu Państwa.

Prawidłowe ukształtowanie pozycji podmiotów występujących w przedmiotowej sprawie staje się również konieczne ze względów materialnoprawnych. Istota przedmiotowego sporu sprowadza się bowiem do ustalenia podmiotu odpowiedzialnego względem powódki za jej roszczenia ze stosunku pracy. Kwestia ta staje się szczególnie ważką wobec wątpliwości co do prawnych konsekwencji odstąpienia skarżącego od umowy leasingu, na podstawie której doszło do przejęcia przez Spółkę z o. o. „A.” mienia byłego przedsiębiorstwa państwowego PHSR „A.” w G. Słusznie wskazuje skarżący syndyk - interwenient uboczny, jak również pozwany Minister Skarbu Państwa, że w obowiązujących przepisach brak wyraźnego uregulowania w płaszczyźnie prawa pracy skutków odstąpienia od takiej umowy. W art. 40 i 47 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji stanowi się jedynie, że z dniem zawarcia umowy o oddanie mienia Skarbu Państwa przejmujący wstępuje we wszystkie prawa i obowiązki przejmowanego przedsiębiorstwa, bez względu na prawny charakter stosunku prawnego, z którego one wynikały. Do stosunków pracy stosuje się zaś odpowiednio art. 23¹ k.p. (art. 44 ustawy o komercjalizacji).

Zgodnie z art. 395 § 2 k.c., który miałby tu „odpowiednie” zastosowanie na podstawie art. 300 k. p., w razie wykonania prawa odstąpienia od umowy jest ona uważana za niezawartą. To, co strony już świadczyły, ulega zwrotowi w stanie niezmienionym, chyba że zmiana była konieczna w granicach zwykłego zarządu. Za świadczone usługi oraz za korzystanie z rzeczy należy się zaś drugiej stronie odpowiednie wynagrodzenie. Przyjęcie prawnej fikcji traktowania cywilnoprawnej umowy leasingu jako niezawartej nakazuje powrót do stanu faktycznego i prawnego sprzed zawarcia umowy, ale z uwzględnieniem podstawowych norm (zasad) prawa pracy. Jeżeli zatem w momencie bezpośredniej prywatyzacji byłego przedsiębiorstwa państwowego, Spółka z o.o. „A.” stała się nowym pracodawcą jego pracowników, wstępując w istniejące prawa i obowiązki wynikające ze stosunków pracy, to w przypadku odstąpienia od tej umowy, należy - przy rozszerzającej interpretacji zakresu zastosowania art. 44 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji - uznać, że dochodzi do zwrotnego przejścia zakładu pracy w rozumieniu art. 23¹ k.p., co z kolei uzasadnia

wniosek, iż podmiot, który wskutek odstąpienia przejmuje przedsiębiorstwo staje się również nowym pracodawcą. Znajduje to swoje oparcie w treści art. 55¹ pkt 5 k.c., zgodnie z którym przedsiębiorstwo (a więc również przedsiębiorstwo przejmowane na powrót) obejmuje zobowiązania i obciążania, związane z jego prowadzeniem. Skoro w braku wcześniej zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego podmiotem przejmującym jego majątek jest Minister Skarbu Państwa, który jednak w świetle konstrukcji pracodawcy ukształtowanej w art. 3 k.p. nie pełni funkcji pracodawcy, to znaczy, że nowym pracodawcą staje się przejściowo odpowiednia jednostka organizacyjna, to jest Ministerstwo Skarbu Państwa, nawet jeśli najbardziej nawet krótkotrwałe realizowanie stosunków pracy funkcjonalnie powiązanych z przejmowanym majątkiem nie należy do statutowych zadań tego urzędu. Wspomniana funkcja pracodawcza nie musi być zresztą przez ministerstwo realizowana bezpośrednio, a na przykład za pośrednictwem odpowiedniego zarządcy, a poza tym wspomniana funkcja ma z natury rzeczy przejściowy charakter, to znaczy trwa do czasu znalezienia nowego inwestora, albo może się nawet ograniczyć do wypowiedzenia stosunków pracy, jeśli przejęty majątek miałby podlegać zbyciu w częściach nie nadających się do prowadzenia w postaci odrębnych zakładów pracy.

Odpowiedzialność ministra (ministerstwa) za zobowiązania, powstałe przed odstąpieniem od umowy leasingu, do których należy zaliczyć również zobowiązania ze stosunków pracy, nie jest jednak odpowiedzialnością samodzielą. Należy bowiem wziąć pod uwagę, że w przypadku odstąpienia od umowy wskutek złożenia stosownego oświadczenia przez syndyka upadłego pracodawcy nie dochodzi do przejścia całego zakładu pracy, lecz jedynie jego części (choćby przeważającej), gdyż wartość nieprzekazanej części majątku (przedsiębiorstwa) likwidowanej Spółki powinna bowiem wystarczać co najmniej na pokrycie kosztów związanych z prowadzeniem postępowania upadłościowego. W takich okolicznościach uzasadnione jest zastosowanie w drodze analogii przepisu art. 23¹ § 2 k.p. Przepis ten stanowi bowiem, że za zobowiązania wynikające ze stosunku pracy, powstałe przed przejęciem części zakładu pracy, dotychczasowy i nowy pracodawca odpowiadają solidarnie. Podobna sytuacja zachodzi wówczas, gdy majątek będący przedmiotem umowy leasingu wraca powrotnie do Skarbu Państwa, lecz na przykład pożytki z tego majątku, powstałe między innymi dzięki pracy świadczonej przez pracowników weszły w skład masy upadłości. Taka solidarna odpowiedzialność pozostaje również w zgodzie z

cywilnoprawnymi warunkami odstąpienia, albowiem strony z tego tytułu powinny dokonać stosownych rozliczeń.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

=====